Limbajul politic eminescian

Teodora-Maria SAS*

„Părerea mea individuală, în care nu oblig pe nimeni de-a crede, e că politica ce se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta e o politică necoaptă, căci pentru adevărata și deplina înțelegere a instituțiilor noastre de azi ne trebuie o generațiune ce-avem de-a o crește de-acu-nainte [...]. Misiunea oamenilor ce vor din adâncul lor binele țării e creșterea morală a generațiunii tinere și a generațiunii ce va veni" (G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*).

Key-words: *Romanian culture and civilization, political independence, political journalism, civic and political education, patriotism, nationalism, social and political criticism, social justice, freedom of expression, Eminescu's political language*

1. Mihai Eminescu, „omul deplin al culturii româneşti"

„Omul deplin al culturii românești", Mihai Eminescu a trăit într-o realitate şi o spiritualitate românească, consacrând în perimetrul culturii vocaţia de universalitate a spiritului românesc. Pentru Noica, Eminescu „devine o universitate" (Noica 1992: 16). În primul rând, el este un *uomo universale*:

> La scara culturii noastre, funcţia lui Eminescu poate fi mai vie decât cea a lui Shakespeare în Anglia, sau a lui Goethe în Germania, căci el nu e un simplu poet, nici un simplu suflet nenorocit, ci o conştiinţă de cultură completă, de la deschiderea spre matematici, pe care abia le cunoaşte, până la aceea către istorie, pentru care avea un organ deosebit (Noica 1992: 33).

În al doilea rând, Eminescu este o *cuminecare de cultură*, „cea mai autentică experienţă de cultură pe care a întreprins-o vreodată spiritul românesc" (Noica 1992: 16). Cultura română nu poate fi considerată o cultură singulară, aflată la limita dintre Orient şi Occident; ea s-a „făcut" din joncţiunea cu alte culturi:

> Cultura română nu se face (şi nu se judecă critic) dinăuntrul ei, ci dinafara ei. Ea se face cu alte culturi, din alte culturi, iar dacă se face cu întreaga cultură a lumii − cum a fost cazul lui Eminescu − atunci se poate obţine miracolul (Noica 1990: 299).

În al treilea rând, Eminescu este *pulsaţia neamului, a conştiinţei colective*. Pentru a deveni *limită ce nu limitează* între Orient şi Occident, cultura română

* Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, România.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

trebuia să realizeze un salt istoric, iar acest salt nu putea fi realizat decât prin, cu şi alături de Mihai Eminescu. El a pledat pentru o ţară de cultură în „partea aceasta înăsprită a lumii". În al patrulea rând, Eminescu este *un om al excesului în minus*: om de cultură completă prin excelenţă, el trăieşte ruşinea de a nu cunoaşte tot. Noica se întreabă nu cine este „omul deplin al culturii româneşti", ci asupra întrebării:

> Ce este Eminescu? Sunt vocile lui [...] Ei bine, se întâmplă cu Eminescu aşa cum se întâmplă cu vorba cunoscută în legătură cu ce trebuie numit cultură: cultură este ce ți-a mai rămas după ce ai uitat tot. Vă declar, în cunoştinţă de cauză, că Eminescu este ceea ce ne mai rămâne după ce l-am tipărit tot (Noica 1992: 68−71).

În faţa vitregiilor istorice, românii nu au avut nicicând sentimentul libertăţii, ci doar un surogat al ei, *neatârnarea*:

> Ne-atârnare. Degeaba daţi libertăți oamenilor dacă atârnă. La noi, nu libertate, ci neatârnare e conceptul (Noica 1990: 240).

> Românii n-au conceptul de libertate doar pe cel de neatârnare (fără plural). Dar ce frumos e ultimul faţă de cel dintâi căci libertatea se sparge repede în „libertăți" [...]. În schimb, neatârnarea spune ceva de care nici libertăţile, nici libertatea nu ştiu spune, mai întâi, să nu atârni de alţii [...] să fii acum − liber cu adevărat (Noica 1990: 227).

Mircea Eliade a căutat un *nisus formativus* al culturii româneşti, dar nu l-a descoperit din păcate, constatările sale sintetizând foarte bine carenţele culturii româneşti:

> Care este *nisus formativus* al culturii române? Avem o cultură etnică? Nu, pentru că nu am ştiut să dezvoltăm poziţiile spirituale, cât de puţine, pe care ni le dăruieşte religia creştin–ortodoxă. Am avut o cultură care să rezulte din atmosfera spirituală din jurul Bisericii? Nu, pentru că cultura românească nu a fost fecundată decât de un suspect germen franţuzesc importat într-o epocă de criză şi prefaceri ale spiritului apusean. Nu am avut nici o cultură unificată prin didactică, prin şcoli. Umanismul nostru a fost ridicol, când s-a încercat a se introduce în mase [...]. Nu avem decât o îndoielnică civilizaţie care exaltă periferia, viciază politica şi chinuie elita (Eliade 1990: 42).

Într-un articol din „Cuvântul" (Eliade 1933: 1), Eliade face distincţia între crearea unei arte naţionale cu mijloace exterioare (teme folclorice, teme rurale, vocabular, culoare locală) şi crearea unei arte naţionale cu mijloace fantastice (prezenţa iraţionalului, rodul unei experienţe de viaţă asociată milenară). El a dorit un românism care să treacă dincolo de limitele impuse de creaţia etnică, dar nu a desconsiderat etnicul, creaţia populară trebuind recuperată ca o condiţie *sine qua non*. În *Destinul culturii româneşti*, Eliade recunoaşte valoarea creaţiilor folclorice:

> capodoperele spiritualităţii româneşti aparţin folclorului şi, deşi, România modernă a avut norocul să aibă un poet de geniu în Mihai Eminescu, totuşi capodoperele liricii şi baladei româneşti rămân poeziile populare *Miorița* şi *Legenda Meşterului Manole* (Eliade 1990: 144).

În optica lui Eliade, folclorul neexploatat la adevăratele potenţialităţi devalorizează istoria. Folclorul face posibilă solidarizarea cu realităţile vii pe care istoria în sine nu le poate atinge – cosmosul şi ritmurile cosmice:

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

> Care ar fi fost astăzi şansele de rezistenţă ale acestei insule de latinitate pe care o reprezintă poporul român, dacă propria lui istorie nu i-ar fi constituit o spiritualitate profund creştină, având în centrul ei misterul morţii salvatoare şi al jertfei de sine. S-ar putea ca ceea ce a constituit până acum nenorocul românilor în istorie, să alcătuiască tocmai marea lui şansă de a supravieţui în Istoria de mâine (Eliade 1990: 149).

Cioran recunoaşte şi el prezenţa unui geniu în spiritualitatea românească, în persoana lui Mihai Eminescu:

> Tot ce s-a creat până acum în România poartă stigmatul fragmentarului. Afară de Eminescu, totul este aproximativ în cultura românească. Niciunul nu ne-am lăudat cu el. Căci nu l-am declarat cu toţii, o excepţie inexplicabilă printre noi? Ce a căutat pe aici acel pe care şi un Budha ar putea fi gelos? Fără Eminescu, am fi ştiut că nu putem fi decât esenţial mediocri, că nu este ieşire din noi înşine şi ne-am fi adaptat perfect condiţiei noastre minore (Cioran 1990: 49).

2. Mihai Eminescu, jurnalistul politic[1]

„Poate cel dintâi gânditor politic român care să-şi sprijine doctrina pe economie" (Călinescu 1985), „apt să priceapă şi să mânuiască abstracţii oricât de înalte" (Călinescu 1985: 7). Nu a urmărit construirea unui „sistem filosofic oficial", ci şi-a folosit cunoştinţele filosofice „pentru folosul spiritual propriu, sau pentru alcătuirea unei podele pe care să se înalţe o politică şi o etică" (Călinescu 1985: 359). Principiile politice după care s-a ghidat Eminescu au fost cele ale Partidului Conservator (1880−1918), şi mai ales ale junimiştilor de formaţie germană (Ornea 1978).

Limbajul politic eminescian este lipsit de eufemisme, deoarece Eminescu s-a simţit dator „a le spune ticăloşilor că ticăloşi sunt" (Eminescu 1989: 36), să lovească în nulităţile politice care trebuiau să afle „că nu se pot amesteca nepedepsite în lucruri ce nici nu sunt în stare să le priceapă" (Eminescu 1984: 145). Acuzat de limbaj exagerat şi injurios, Eminescu a răspuns că folosea „pentru orice idee expresia cea mai exactă posibilă", fără umor, căci dacă ar glumi, lucrurile ar putea fi spuse „mai cu încunjur" (Eminescu 1985: 319), ceea ce evident nu era cazul. Fire impulsivă, Eminescu şi-a recunoscut tendinţa spre exagerare: „în acest vălmăşag avem cel puţin meritul de a voi să spunem adevărul, câteodată concedem că într-o formă prea crudă" (Eminescu 1989: 847).

În vara anului 1876, Eminescu îşi începe activitatea de jurnalist politic, activitate prilejuită de schimbările produse de căderea guvernului conservator. Din 1877, la inițiativa lui Titu Maiorescu și a lui Ioan Slavici, Eminescu devine redactor la cotidianul „Timpul", organul oficial al Partidului Conservator. Deşi a devenit jurnalist printr-un concurs de împrejurări, Eminescu nu a practicat această meserie doar pentru a-şi câştiga existenţa; prin articolele sale politice, el a căutat să facă, în primul rând, *educaţie civică şi politică* cititorilor români[2]:

> Părerea mea individuală, în care nu oblig pe nimeni de-a crede, e că politica ce se face azi în România și dintr-o parte și dintr-alta e o politică necoaptă, căci pentru adevărata și deplina înțelegere a instituțiilor noastre de azi ne trebuie o generațiune

[1] http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Eminescu#Activitatea_de_jurnalist_politic.
[2] *Ibidem*.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

> ce-avem de-a o crește de-acu-nainte [...] misiunea oamenilor ce vor din adâncul lor binele țării e creșterea morală a generațiunii tinere și a generațiunii ce va veni. Nu caut adepți la ideea cea întâi, dar la cea de a doua sufletul meu ține ca la el însuși (Călinescu 1985: 44).

În concepţia lui Eminescu, conservarea naționalității și întărirea statului național constituie legea supremă în politica românească:

> Toate dispozițiile câte ating viața juridică și economică a nației trebuie să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naționalității și a țării, cu orice mijloc și pe orice cale, chiar dacă și mijlocul și calea n-ar fi conforme cu civilizația și umanitarismul care azi formează masca și pretextul sub care apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene (Eminescu 1989: 301).

Eminescu a dorit să se ţină cont de „calităţile şi defectele rasei noastre, de predispoziţiile ei psihologice"; în niciun caz nu a dorit să constrângă cetățenii de altă etnie (evreii) să devină români, nici să-i excludă pe aceştia din viaţa publică românească. Acuzat deseori de antisemitism, Eminescu a dorit prevalarea interesului naţional, în niciun caz supremaţia acestuia[3]: „ştim asemenea că evreii nici au fost nici sunt persecutaţi în ţările noastre şi că îngrădirile ce li s-au impus au fost dictate de un natural instinct de conservaţiune" (Eminescu 1991: 42). În mod sigur, un patriot autentic nu putea trece cu vederea acel „amestec direct în afacerile interioare ale statului nostru, un amestec care până acum nu şi-l permisese nici turcii măcar" (Eminescu 1991: 53−54). Drept urmare, Eminescu apelează la un argument foarte bine întemeiat când vine vorba de naționalism, și anume la argumentul istoric:

> Dar ceea ce credem, întemeiați pe vorbele bătrânului Matei Basarab e că țara este, în linia întâia, elementul național și că e scris în cartea veacurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui stat (Eminescu 1985: 40).

Se poate spune că patriotismul eminescian este autentic, deoarece „Eminescu era alergic la naționalismul fără acoperire", iar „în chestiunea națională, a urmat linia lui Maiorescu, a naționalității în limitele adevărului"[4].

Articolele sale, scrise într-o polemică continuă cu ziarele liberale („Românul" condus de C.A. Rosetti), oglindesc atât marile evenimente socio-politice din vremea respectivă (Războiul de Independență față de Imperiul Otoman, proclamarea independenței, satisfacerea condițiilor impuse de Congresul de la Berlin pentru recunoașterea independenței și proclamarea regatului român), cât și toate problemele societății românești (răscumpărarea căilor ferate, noua constituție și legea electorală, bugetul, înființarea Băncii Naționale, dările, inamovibilitatea magistraților, etc.)[5].

Invocând principiul libertăţii de exprimare, Eminescu trasează foarte clar diferențele de ordin principial și de doctrină politică dintre conservatorii și liberalii români:

> Deosebirea între noi şi liberali, întru cât aceştia sunt de bună-credinţă [...] este că liberalii iau în sens absolut ideile citite şi nerumegate din autori străini, pe când pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice nu sunt decât adevăruri *istorice*.

[3] *Ibidem*.
[4] http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=18810.
[5] http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Eminescu#Activitatea_de_jurnalist_politic.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

> Nu suntem dar contra nici unei libertăţi, oricare ar fi aceea, întrucât ea e compatibilă cu existenţa statului nostru ca stat naţional-românesc şi întrucât s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi până acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuţie e cu putinţă. Cine susţine încă ca absolute şi neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes naţional, acela nu poate fi omul nostru (Eminescu 1991: 135−136).

3. *„Ne e silă...”. Scrieri politice*

Iată cum descrie Eminescu, în antologia *„Ne e silă...”. Scrieri politice*, atât propriul popor, cât şi preocupările acestuia legate de politica europeană. Consideră de datoria sa morală să-i modeleze tânărului „popor de ciobani” conştiinţa civică:

> Noi, popor tânăr de ciobani, deveniţi plugari abia de la 1830 încoace, croirăm cu uşurinţa ce ne caracterizează planuri de politică europeană şi ne amestecarăm în certele celor mari, fără a pricepe politica lor, urmărită de veacuri cu stăruinţă de fier şi cu mijloace uriaşe, căşunându-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu suntem în stare, totuşi însă vexaţiuni pe cari ei le treceau cu vederea tocmai din cauza atârnării noastre relative (Eminescu 1991: 34).

Cu luciditatea-i de fin psiholog, Eminescu nu se sfieşte a pune degetul pe rana defectelor naţionale – nerăbdarea, nestatornicia, iubirea de schimbări –, defecte care ne-au costat în timp afirmarea la adevărata valoare a etnicităţii noastre în lume:

> Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa de fondul lucrărilor, credem că e de ajuns să avem numai forma lor [...]. Nerăbdători cum suntem, nu ne-am deprins a cunoaşte cumcă lucrurile luate din temei ar fi şi mai trainice şi mai folositoare şi totodată cu mult mai ieftine decât mulţimea de vorbe goale care, neavând înţeles şi vitalitate, cer mereu muncă de Sizif de a fi reînnoite. Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări [...] a făcut, atât în trecut, cât şi în prezent, ca să irosim o mulţime de puteri vii, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase [...] singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omeneşti, neavând un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau în proporţii cu puterile noastre şi cari, în loc de a da naştere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase (Eminescu 1991: 50).

Critic social şi politic, Eminescu nu-i poate trece poporului său cu vederea nici naivitatea-i specifică, nici lipsa-i de tărie de caracter:

> Românii sunt, din nenorocire, un popor deprins a se îmbăta cu vorbe goale, a se amăgi cu forme deşarte, a crede că o circulară ministerială, numai prin faptul că a înregistrat patrioticeşte nevoile publice, le-a şi înlăturat, că cu un discurs democratic se poate tămădui de mizeria lui economică. Un aşa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter (Eminescu 1991: 144).

Mâhnit profund de lipsa unei reale libertăţi a poporului român, a cărui existenţă atârnă „ca frunza pe apă”, Eminescu apelează la sentimentul de naţionalitate a acestui popor, îndemnându-l să-şi păstreze mândria istorică:

> Sentimentul de naţionalitate a poporului român e prea viu pentru ca guvernul lui să poată face abstracţiune de dânsul. Deci, constrânşi a fi înţelepţi în procedarea

BDD-V2552 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

> noastră şi independenţi fiind acuma, adecă liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puţin pân-în ultimul moment mândria şi sentimentul dreptăţii noastre, cari ne sunt absolut trebuitoare pentru momentul când existenţa noastră, de astă dată atârnând ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune (Eminescu 1991: 41).

Nimic nu l-a întristat mai tare pe Eminescu decât nedreptatea socială generalizată, elementele fanariote şi „banda ocultă care guvernează România" fiind principalii responsabili pentru vicierea societății românești în ansamblu:

> Realitatea tragică a vieţii noastre de stat e nespusa mizerie a populaţiunilor de jos [...] e uşurinţa şi lipsa de caracter în viaţa publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioţi care, sub masca interesului general, fură de sting [...]. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituţionalismului [...] pentru a acoperi unica tendenţă a acelei negre mulţimi de liberali care nu caută, nu visează decât puterea statului, pentru ca prin mijlocul ei să prade [...] iată banda ocultă care guvernează azi România, bandă care, până mai ieri republicană până la comunism, astăzi crează decoraţii împărţindu-le între ei cu profunzime; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiesc rege (Eminescu 1991: 46).

Cu fiecare articol politic eminescian, trăim sentimentul repetitivității istoriei, al faptului că poporul român nu şi-a corectat defectele de caracter, şi mai ales, că nu şi-a învăţat lecţiile pe care istoria i le-a dat de nenumărate ori:

> Din focarul Bucureştilor, putrejunea morală şi socială se mănţine metodic asupra întregei ţări [...]. Pe când nici o îndreptare nu se face nici şcolii, nici bisericii, nici ramurilor de producţiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilităţi despre cea mai bună organizare a statului. Militari care au pus pistolul în pieptul lui Cuza Vodă azi au reintrat în rangurile lor militare şi sunt decoraţi [...]. A-şi călca jurământul a devenit în România un titlu de înaintare (Eminescu 1991: 46).

Eminescu nu poate decât să condamne efectele guvernului liberal – egoismul meschin, lăcomia de câștig, lipsa de bună-credință în afacerile publice şi private –, în mod evident dăunătoare societății civile, pe cale să plesnească din toate încheieturile:

> Plebea de sus, slugarnică către cei mari, de neomenoasă cruzime şi trufie cu clasele de jos, esploatează poziţia ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de câştig ca orice mijloace, lipsa de buna-credinţă în afacerile publice şi în cele private, făţărnicia şi amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de câţiva ani. Încă alţi câţiva ani şi societatea va începe a plesni din toate încheieturile (Eminescu 1991: 46−47).

Constatăm cu tristeţe faptul că justiția a reprezentat mereu o problemă de fond a societății românești, necesitatea unei refome a justiției impunându-se încă de pe vremea lui Eminescu:

> Ne-am plâns de escesele şi de abuzurile comise în armată, ne-am plâns de cele comise în administraţiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plânge de modul în care justiţia, şi mai cu osebire juzii instructori înţeleg a-şi face datoria faţă cu delapidatorii, cu hoţii, cu cei ce comit felurite abuzuri [...]. Faptul e deplorabil; le arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucţiune ne dădea dreptul să-i privim ca pe agenţii cei mai activi şi mai luminaţi ai rădicării nivelului moral în ţară (Eminescu 1991: 48).

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

Eminescu atrage atenția compatrioților săi asupra implicaţiilor economice ale adoptării unui sistem liberal de către un popor mic de agricultori, înainte ca acest popor să fie pregătit să susțină sistemul respectiv:

> Tuturor acelora însă, tineri sau bătrâni fie, cari jură în numele libertății, egalității şi fraternității, le repetăm că aceste bunuri sunt totdauna rezultatul unei înalte dezvoltări economice şi că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat şi scump şi rău care sfârşeşte prin a nimici poporul ce l-a primit înainte de vreme (Eminescu 1991: 71−72).

Eminescu face o distincție foarte clară între sistemul liberal american şi una dintre copiile infidele ale acestuia, sistemul liberal românesc. Prin abandonarea elementelor tradiționale româneşti şi îmbrățișarea „formelor fără fond", poporul român nu a reuşit să construiască un liberalism autentic:

> De la mişcarea din '48 şi până astăzi naţiunea românească, pe tărâmul politic, n-a făcut alta decât a se lepăda sistematic de orice tradiție, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viaţa ei naţională, şi-n acelaşi timp a adopta, cu mai multă ardoare decât cuartalurile de coloni din America de miazănoapte şi pe o scară tot atât de înaltă, toate calapoadele internaţionale, în viaţa politică şi intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertatea fără margini pentru orice individ [...] prezidenţi de republică pe toate uliţele şi-n toate cafenelele, în România ca şi-n America; şiretenia, vicleşugul şi cinismul − virtuţi cetăţeneşti; gheşeftul − scopul; şi politica umanitară – mijlocul. Acestea pe tărâmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nefericire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, şi poate că aşa de târziu încât îl vedem în zadar (Eminescu 1991: 109).

În spiritul libertății de exprimare şi al datoriei moral-civice, Eminescu îndeamnă „elementele sănătoase" ale poporului român să ia atitudine, să aibă „reacție", să se implice în îndreptarea vieții publice, pentru ideea de stat şi ideea de naționalitate. Doar implicarea responsabilă a acestor elemente ar putea determina „curăţarea" vieţii publice de „nulităţile triviale" şi „sinecurele patriotice", şi, în special, ar putea pune bazele unui sistem meritocratic, pornind de la respectul legii şi-al autorităţii:

> Prin reacţie nu înţelegem o întoarcere la un sistem feudal ce nici n-a existat cândva în ţara noastră, ci o mişcare de îndreptare a vieţii noastre publice**,** o mişcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat şi ideea de naţionalitate, sacrificate până astăzi sistematic principiilor abstracte de liberalism american şi de umanitarism cosmopolit. O asemenea mişcare ar pune stavile speculei de principii liberale şi umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurelor patriotice [...] garantând meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tinde la restabilirea respectului legii şi autorităţii, şi ar da astfel guvernului mijloacele şi morale şi economice pentru a cârmui bine dezvoltarea normală şi cu folos a puterilor acestui popor [...]. Nu e dar vorba de reacţiune prin răsturnare, ci prin înlăturarea elementelor bolnave şi străine din viaţa noastră publică de către elementele sănătoase coalizate (Eminescu 1991: 144−145).

Ne e silă se încheie prin critica adusă de Eminescu la adresa liberalilor şi a părintelui fondator al acestora, C.A. Rosetti, deoarece aceştia au favorizat migrația

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

tuturor elementelor „nesănătoase” din ţările vecine, în numele principiilor abstracte de libertate, egalitate şi fraternitate împrumutate din liberalismul american:

> Nenorocitele astea de ţări ale noastre sunt de mult, dar mai cu seamă de la fanarioţi încoace, scena unui joc de intrigi internaţionale cari se ţes, se încâlcesc, dar din nenorocire se discâlcesc totdeauna în defavorul lor şi mai cu seamă a elementului românesc din ele [...] România a devenit mlaştina de scurgere pentru tot ce e moraliceşte şi economiceşte nesănătos dincolo de graniţe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliţie şi de justiţia penală [...] toţi criminalii din Austro-Ungaria cari se prind din fugă, pe drumul spre România se prind, căci aci e ţara libertăţii, egalităţii, fraternităţii şi a părintelui acestora, C.A. Rosetti, a cărui nume slăvit va fi de toate veniturile (Eminescu 1991: 146).

În fond, Eminescu nu a fost împotriva liberalismului şi a liberalilor, căci fără aceştia nu ar fi putut exista un echilibru al forţelor în societatea românească. El nu a făcut decât să se opună acelora care prin furt, înşelăciune şi fraudă perturbau viaţa socială românească. Spiritul public românesc a fost denaturat nu doar de către furtul public, ci şi de faptul că promovarea în funcţii publice nu avea nimic în comun cu competenţa personală şi caracterul. O preocupare importantă pentru Eminescu a fost şcoala românească. Ca revizor şcolar, el a cunoscut în amănunt sistemul educaţional românesc. Convingerea sa că şcoala are, în primul rând, obligaţia morală de a forma caractere, educaţia superioară fiind responsabilă pentru transferul cunoştinţelor de specialitate[6], ar trebui să stea şi la baza actualului sistem educaţional românesc:

> Ceea ce face un om de bună voie, sub impulsul naturii sale morale, nu seamănă nicicând cu ceea ce face silit, numai pentru plată sau numai pentru câştig. Se vede dar câtă importanţă are educaţia care tocmai îl deprinde a face de bună voie, fără speranţă de plată sau teamă de pedeapsă, ceea ce e bun, drept, adevărat. Învăţătura numai ca atare nu are a face cu creşterea [...]. Ea consistă în influenţa continuă pe care o au lucrurile învăţate asupra caracterului şi în disciplinarea inteligenţei. Când aceste două lipsesc, oricât de multe şi-ar fi apropriat capul în mod mecanic, omul simte în sine un gol moral, care din toate e cel mai insuportabil şi care conduce mintea nedisciplinată la cele mai triste abateri [...][7].

În sprijinul conceptelor de moralitate şi naţionalism întemeiat vine profesorul de psihiatrie Martin Robert Coles (Universitatea din Harvard), care a argumentat în mod elocvent faptul că moralitatea este întărită de către învăţarea muncii în folosul comunităţii. Profesorul Coles a demonstrat faptul că învăţarea muncii în folosul comunităţii îi ajută pe studenţi să se raporteze la ei înşişi în relaţie cu ceilalţi, la semenii lor şi la obligaţiile faţă de aceştia. Munca în folosul comunităţii uneşte gândirea de sentiment, creând un context în care studenţii pot explora ceea ce simt în relaţie cu ceea ce gândesc. În *Viaţa politică a copiilor (The Political Lives of Children)*, profesorul Coles susţine ideea că vieţile politice ale copiilor fuzionează cu vieţile lor morale. Copiii învaţă politica împreună cu moralitatea de la părinţi, din şcoală, de la colegi. Profesorul Coles a descoperit că acest lucru este valabil nu doar în Statele Unite, ci şi oriunde altundeva în lume[8].

[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*.
[8] http://www.scottlondon.com/articles/coles.html.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

„Politica unei națiuni devine psihologia obișnuită a unui copil", explică Coles. Gândurile și acțiunile politice ale copiilor sunt influențate de către preocupările mediilor lor, dar în cele mai multe cazuri, aceștia se confruntă cu propriile dileme politice și morale. Coles a descoperit că odraslele de patru sau cinci ani au *gândire politică intuitivă* (*intuitive political thinking*). Aceasta este și vârsta la care copiii se confruntă cu chestiuni etice profunde. În mod sigur, copiii nu citesc Platon sau Aristotel, dar în viziunea lui Coles, „imaginațiile lor sunt încărcate de o continuă participare la politica familiei, și înclinația lor naturală de a depăși universul familial nu este diferită de cea a lui Platon, Aristotel, Hobbes, Locke, Freud, etc."[9].

Acesta susține că familia este similară unui stat în miniatură, caracterizată de multe preocupări moral-politice similare unei națiuni complete. Cole sugerează că naționalismul rezultă din transferul autorității parentale către stat, fiind un agent important de identificare a copiilor cu comunitățile din care fac parte, și cu ei înșiși ca tineri cetăţeni. Copiii folosesc tradițiile, legendele, și experiențele istorice ale țărilor lor pentru a-și făuri identități distincte. Profesorul Coles afirmă:

> Nicăieri pe cele cinci continente pe care le-am vizitat prin acest studiu nu a eșuat naționalismul în a deveni un element important al conștiinței în formare a tinerilor cetăţeni [...] naționalismul își face loc în aproape fiecare unghi al vieții mentale[10].

4. Concluzii

Eminescu nu poate fi revendicat ca exemplu de naționalism integral, ci de patriotism, deoarece a fost alergic la naționalismul fără acoperire, în chestiunea națională urmând linia lui Titu Maiorescu, a „naționalității în limitele adevărului". În acest sens, doar adevărul este universal, naționalitatea ţinând de particular. Trebuie făcută o distincţie foarte clară între naţionalism şi patriotism. Naționalismul ca naționalism nu și-a atins niciodată obiectivele propriu-zis patriotice. Cele mai bune exemple în acest sens sunt naţionaliştii Mussolini şi Hitler, care şi-au ruinat ţările pe care au pretins a le salva. În timp ce naționalismul dorește supremația izolată a sa împotriva tuturor, patriotismul este o construcţie națională de sine în vederea realizării binelui comun, a adevărului, a frumosului şi a dreptăţii. Pentru a deveni patriotism integral, naționalismul trebuie să fie în limitele adevărului, altfel își pierde eficacitatea și nu-și mai poate atinge obiectivele. Cum nu există un posesor propriu-zis al binelui, al adevărului şi-al frumosului, patriotismul, în genere, nu poate fi decât o formă de emulație, de străduință și depășire de sine[11].

În fond, aceasta a fost intenţia lui Eminescu, integral patriotică: „un aşa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter" (Eminescu 1991: 144).

[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*.
[11] http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=18810.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)

Bibliografie

Călinescu 1985: George Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I−IV, București, Editura Minerva.
Cioran 1990: Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, Editura Humanitas.
Eliade 1990: Mircea Eliade, *Profetism românesc, 1. Itinerariu spiritual. Scrisori către un provincial. Destinul culturii românești*, București, Editura Roza Vânturilor.
Eminescu 1984: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XI, *Publicistică 17 februarie – 31decembrie 1880*, București, Editura Academiei.
Eminescu 1985a: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XII, *Publicistică 1 ianuarie − 31 decembrie 1881*, București, Editura Academiei.
Eminescu 1985b: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XIII, *Publicistică 1882−1883, 1888−1889*, București, Editura Academiei.
Eminescu 1989: Mihai Eminescu, *Opere*, vol. X, *Publicistică 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880*, București, Editura Academiei.
Eminescu 1991: Mihai Eminescu, *„Ne e silă...". Scrieri politice*, o antologie alcătuită de Cornel Brahaș, București, Editura Societății „Soroc" SRL.
Noica 1990: Constantin Noica, *Jurnal de idei*, București, Editura Humanitas.
Noica 1992: Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, București, Editura Humanitas.
Ornea 1978: Zigu Ornea, *Junimea și Junimismul*, ediția a II-a, București, Editura Eminescu.

*

„Cuvântul", an IX, nr. 2994, 26 august 1933, p. 1.
„Cea mai proastă formă de patriotism este naționalismul", interviu cu Horia-Roman Patapievici, Kamikaze.ro, 7 august 2012.
http://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Eminescu#Activitatea_de_jurnalist_politic (30.08.2012).
http://www.romaniaculturala.ro/articol.php?cod=18810.
http://www.scottlondon.com/articles/coles.html (09.09.2012).

Mihai Eminescu's Political Language

"The complete man of the Romanian culture" (C. Noica) shall not be considered the captive of a certain time or space: he is the man of all times by the omnipresence of his spirit. Preoccupied with the socio-economic realities of his time, Eminescu reached aspects such as education, culture, social and political life, organization of the state and economic problems. The political language of Mihai Eminescu lacks euphemisms, due to the fact that Eminescu felt responsible "to tell the reprobate that they are reprobate" (Eminescu 1989: 36), to verbally attack the political nullities that were due to find out "that they could not admix unpunished in the things they were not even able to comprehend" (Eminescu 1984: 145). Eminescu's patriotism is authentic due to the fact that "Eminescu was allergic to unjustified nationalism", and to the fact that "in the national issue, he followed the line of Titu Maiorescu, of nationality in the limits of truth"[12].

[12] *Ibidem*.

BDD-V2552 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 03:09:55 UTC)